

Benefit tourism – a new concept of the phenomenon and terminology issues

Turystyka zarobkowa – nowa koncepcja zjawiska i problematyka terminologiczna

Paweł Różycki^{1,2}, Katarzyna Kąkol²

¹AGH University of Science and Technology, Faculty of Geology, Geophysics and Environment Protection, Department of General Geology and Geotourism, al. Mickiewicza 30, 30-059 Krakow
e-mail: itrozyccki@o2.pl, kakol_katarzyna@wp.pl

²Academy of Physical Education in Cracow, al. Jana Pawła II 78, 31-571 Krakow

Abstract: Benefit tourism is a disputable term. This follows from the fact that the definition of tourism even by UNWTO somehow excludes activities whose aim is to gain financial profit from tourist activities. In the fast changing world we are forced to pose a question whether tourism should still be considered as a relatively narrow concept.

While leaving their country for work people also get to know the culture of a visited place since they go sightseeing and, most importantly, they mingle with the natives, and through this they get to know the visited country better. Traditional tourism, especially for those unprepared, does not give a chance to experience the real aspects of the visited country. In commercialized tourism a tourist often gets a distorted picture of the region he/she is visiting. Therefore, a proper preparation (education) together with a right attitude of a person leaving his/her country for work, may be a chance to get to know a different culture, gain a new experience and make a network of contacts. Despite numerous dysfunctions resulting from e.g. separation from a family, the phenomenon has also positive aspects because except from getting to know different regions of the world an economical aim is also accomplished and owing to it, people interested in tourism may either in the future or during weekends pursue their tourist hobbies.

Key words: social tourism, benefit tourism, migration, emigration, immigration

Treść: Turystyka zarobkowa jest dyskusyjnym terminem. Wynika to z faktu, iż część definicji turystyki, w tym UNWTO, niejako wyklucza podróże w celu podjęcia pracy zarobkowej jako wyjazdy turystyczne. Zmieniający się w szybkim tempie świat, a wraz z nim zjawisko turystyki wymusza jednak postawienie pytania, czy ciągle należy patrzeć na turystykę jako stosunkowo wąskie zjawisko. Przecież podczas wyjazdów zarobkowych ludzie również poznają kulturę, zwiedzają, a przede wszystkim wtapiają się w środowisko odwiedzane, które dzięki temu lepiej poznają. Tradycyjna turystyka często, szczególnie nieprzygotowanym merytorycznie turystom, nie daje takiej szansy na poznanie prawdziwego oblicza odwiedzanego kraju bądź miasta. Skomercjalizowany wyjazd powoduje, że uczestnik wycieczki otrzymuje zafalszowany obraz odwiedzanego regionu. To wszystko między innymi sprawia, iż wyjazdy zarobkowe, przy odpowiednim nastawieniu, a także wykształceniu osób wyjeżdżających, są okazją do poznania innej kultury, zdobycia doświadczenia, nawiązania kontaktów. Przy licznych dysfunkcjach wynikających np. z rozłąki z rodziną

pojawią się również optymistyczne akcenty, gdyż oprócz poznania nowych, innych regionów realizowany jest także cel ekonomiczny. Dzięki niemu osoby zainteresowane turystyką mogą w przyszłości, a także podczas weekendowych przerw w pracy, realizować swoje turystyczne pasje.

Słowa kluczowe: turystyka zarobkowa, turystyka socjalna, benefit tourism, migracja, emigracja, imigracja

Introduction

Among numerous types of tourism, both those traditional and recently developing ones, there are definitions which are not always coherent, homogenous, separable. The concept of “tourism” lacks proper, clear terminology which would allow a precise definition. “Benefit tourism” is one of those new terms. For some theorists it may be a terminological novelty, since the definition of tourism excludes taking paid jobs by tourists or travelers. Yet, the fast-changing world, globalization, mcdonaldization and supermarketization also influence the phenomenon of tourism. Therefore, taking paid jobs in some situations may be treated as tourism.

After 1 May 2004 travels and migrations to other countries, especially those in Europe have become so popular that it is necessary to define the term of benefit tourism more precisely. Then, Poland and nine other countries were given membership in the European Union. In subsequent years, and recently on 1 May 2011, other countries opened their work markets for citizens of other states. Until the fall of the Iron Curtain in 1989 travelling to work was occasional and rather marginal. Certainly, there were times when due to political turmoil mass migrations occurred, for example, during the solidarity movement at the beginning of 1980s. However, they were often connected with permanent settlement. Temporary economic migrations became more common in the last decades of the twentieth and at the beginning of the twenty first century. Economic migrations affect the whole country, individual households, families and some individuals. Since there are not too many case studies devoted to the above mentioned phenomenon, therefore it is worth trying to analyse and systematize the terminology.

A method of bibliography analysis was applied to analyse and formulate the definition of benefit tourism. The analysis relies on multiple sources of evidence and was conducted on

the bases of the most recent case studies, press reports both Polish and English. One of the biggest sources for the analyses are research studies carried out by Polski Ośrodek Badań nad Migracjami (Polish Centre of Migration Studies). A method of interview as well as a method of observation were also implemented into the case study. The study focused on groups of emigrants leaving for work purposes as commonly determined, “for bread”. A separate segment constitute wealthy people, traveling to obtain prestige, conduct training, deliver a lecture or gain a higher salary. However, benefit tourism to the fullest extent applies to those seeking decent wages and improvement of the material status.

Benefit tourism in light of the tourism definition and the attempt to define it

Tourism is a multidimensional concept with psychological, social, cultural, spatial and economical aspects, to name but the few, as tourism is connected with many aspects of life. It is, undoubtedly, one of the most complex concepts/phenomena of the contemporary world.

In 1811 *Sporting Magazine* defined tourism as: “all trips or journeys made to places attractive in terms of sights and landscape as well as all migrations involving scientific work or pleasure.” There were also some attempts to define tourism at the end of the nineteenth century. The first encyclopedic definition by Emil Littre sounds these days rather original: “tourism is a journey made in order to satisfy curiosity and kill time” (Libera, 1969). In the second half of the nineteenth century tourism was elite-oriented and was done by the rich who exercised their free time or travellers, explorers, scientists, writers and those avid for new sensations. It was not until the first World War in Europe that the concept of tourism started to polarize and three directions emerged. The first was connected with mass recreation, the second was called sports tourism and the third had to do with the development of tourism in economic sector. The concept of tourism at the beginning of the twenty first century may be understood likewise.

After the analysis of many definitions viewed from different angles, one can claim that tourism can be either conscious or unconscious. In the contemporary world tourism is a mass phenomenon, therefore it is hard to formulate one precise definition of it. Thus, it can be assumed that part of the society travels consciously, in other words, they consider themselves tourists. The other, however, does not view their travels in this way and does not consider all the activities connected with their journeys tourism. Following this assumption, tourism may be defined as: “all journeys undertaken by individuals outside the place of their permanent residence, which, in their subjective opinion, count as tourist activities” (Różycki, 2009).

According to Walter Hunziker (1951), the economist, “tourism is a set of relations and occurrences resulting from a visitor’s journey and stay as long as he/she does not intend settling and taking a paid job.” There is a criterion showing

a certain discrepancy between profit and nonprofit activities and between settled or nomadic lifestyle. The contemporary world often creates situations when business is combined with pleasure, that is to say, where both tourist and business aims are accomplished. As a result, it is more and more often believed that the two aims do not necessarily contradict each other. Especially from the perspective of tourism and travel-related services, where the aim of the arrival is not the most important, because every tourist uses similar or identical package of services. Hence, a modern view on tourism is changing. Old definitions gradually wear thin, and the differences both between gainful activities and work, as well as nomadic and settled lifestyle blur.

UNTWO casts light on creating a homogeneous terminology for the concept of tourism. According to the definition which the International Conference of Statistics in Tourism accepted in 1991 on a conference organized in Ottawa, tourism is “...of all individuals’ activities, who travel in order to relax, on business or for other reasons for no longer than a year nonstop, but not within their usual place of living, except for journeys/travels they make whose main aim is a paid job done in a visited place.” This definition does not treat benefit tourism as a form of tourism. Obviously this definition is not precise either since business trips are connected with a job performed, similarly to MICE concept (meeting, incentive, conference, events). Therefore, the arguable term “benefit tourism” may belong to those terms that are not linked to the old, traditional concept of tourism, but it surly reflects new trends in the world travelling, sightseeing and getting in personal contact with a visited place.

From the definition formulated by Przeclawski (1996) it follows that “tourism is of special activities connected with temporary and willing change of residence, rhythm and the place of living and getting into personal contact with a visited environment (cultural, wildlife and social)”. It does not exclude benefit tourism from the general meaning of tourism. Because the meaning of the concept ‘tourism’ is expanding increasingly, therefore the above definition seems relevant. Especially, that the author does not only focus on a wide but also a narrow meaning of tourism, where among many major motives he names mainly those cognitive, aesthetic and recreational ones (Kruczek, 2005).

However, in the following definitions rarely appears a statement which allows enclosure of trips for business purposes into tourism.

It was Różycki who introduced the concept of benefit tourism, when people (often students) leave their place of living for some period of time (usually for a few months or in summertime) and work in order to improve their current financial status. They work only for some period of time during the summer holiday, the rest of the spare time they spend on relaxing, sightseeing or gaining new qualifications. It may happen that because of an economic situation or a high unemployment level people are, as it were, economically forced to leave their country of origin in order to find a job and enhance their financial status.

Yet, it must be said that the concept of benefit tourism requires conducting constant studies. At this stage the following

definition may be suggested: “benefit tourism is of all travels/ journeys outside the place of permanent residence whose primary objective is job taking to obtain financial resources for existence or to enhance financial status. An additional element of a stay is to make a personal contact with a visited place by getting to know the culture, wildlife and social life. The stay in a visited place should be longer than a week but not longer than a year.

Benefit and social tourism

In May 2011 the interim period for the citizens of Poland and other countries from the A8 group ended, during which they were required to register with WRS (Workers Registration Scheme) immediately after arriving in Great Britain. Other restrictions, such as, partial access to British benefits, were also imposed on them (Fig. 1).

However, the situation has changed completely. Right now our compatriots not only will be subjected to no registration but they will also be able to apply for benefits, which until now only British citizens were entitled to. Those were mainly: housing benefit, council tax benefit and jobseeker’s allowance. The existing situation has failed to meet the approval of some political parties as well as some citizens since they have been afraid that the current situation will result in a new mass wave of emigration.

However, the Department of Work and Pension assures that their priority is protection of the benefit system and at the same time prevention from the occurrence of the problem of benefit tourism.

Therefore, before a decision about granting a benefit is taken, emigrants are required to meet Habitual Residence Test. It was introduced in 1994 by the conservative party as an answer to the propagation of scare stories concerning benefit tourism.

During a test each emigrant applying for a benefit will have to prove that he/she has the full right to reside in Great Britain and has been there for some time now, resides on the Isles willingly and does not intend to settle there permanently. It follows that benefit tourism would force permanent settlement, yet, this fact excludes these individuals from tourists (Fig. 2).

The concept and theories of migration, immigration and emigration

In many scientific studies on migration appear definitions connected with it, these are immigration and emigration. In order to accurately use the above terminology the appropriate is an explanation of these three concepts.

Fig. 1. London – on the way to work, phot. P. Rożycki • Londyn – w drodze do pracy, fot. P. Różycki

The Polish Language Dictionary explains it as follows. Emigration – is the leave of the home country, a permanent or temporary settlement abroad, emigration. Emigration can be constant, periodic, due to political or economic reasons. Immigration – the influx of foreign people to some country in order to settle temporarily or permanently. Migration – wandering, population movement to change the location permanently or temporarily, both within the country and from one country to another, movement or resettlement of the population (Szymczak, 1988).

In the scientific literature there are many definitions of migration. This is due to the multidimensional nature of the phenomenon, which is also associated with the obligation to test for a number of aspects. The number of scientific disciplines deal with it among others: economics, sociology, psychology, demography, geography, history and political science. Of great importance is the fact that studies on migration are carried out both on a regional, national as well as European or even global level.

According to the definition, which was applied in the study of the Central Statistical Office, *Migration of population* these are movements associated with the change of residence (permanent or temporary residence) combined with crossing the administrative border of a basic territorial unit. Migration is therefore the change of the municipality of residence or in

the case of urban and rural, moving from urban to rural areas of this municipality, or vice versa. Migration is also, of course, a change of the country of residence. Migration is not change of an address within the same municipality, rural, urban or rural parts of urban and rural municipalities. Migration does not include short-term movements, lasting up to two months, including [from 2005 – 3 months], and for example such crossings between the residence village and the work or study village (the so-called swing movements) and movements of tourist (Kostrzewa, Stańczak, 2003).

A shortcoming of this definition, however, is that it does not take into account the displacement of the population lasting less than three months, and so called swing movement that is commuting between home and work or taking studies (Stelmachowicz-Pawczyńska, Świeżawska-Ambroziak, 2009) (Fig. 3).

To define strictly the concept of migration Standing (1984) proposed the following criteria for mobility:

1) Spatial criterion

Territorial migration/mobility is treated here as a movement for some distance. The most important is however, to determine what exactly is meant by the terms: starting point and a destination, and in overcoming distance. In the first two issues dominate the practical issues, the perception of the area by the administrative functions that it fulfills.

Fig. 2. Dublin – leisure activities by residents and profit visitors, phot. P. Różycki • Dublin – sposób spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i turystów zarobkowych, fot. P. Różycki

Fig. 3. London Tower Bridge – characteristic tourist attraction, phot. K. Kąkol • Londyn Tower Bridge – charakterystyczna atrakcja turystyczna, fot. K. Kąkol

Whereas, when it comes to physical distance, the issue is more serious. Practically speaking, in fact rarely is used the concept of distance between two points, and its derivatives (for example travel costs), reducing the scope of this criterion only to the needs of crossing specific administrative boundaries. Therefore, in the case of international migration it will be a state border.

Many researchers also take into account other dimensions of space, such as the economic environment or society. Change of the first that is the movement between locations with different economic models of behavior (rural-urban, underdeveloped countries – industrialized country, suburbs of the city-center). Whereas the change of the second constitutes the basis for the classic definition formulated by Eisenstadt in 1953, according to whom, the migration is “(...) the physical transition of an individual or group from one society to another. This transition usually requires abandoning a social environment and entry into another, of a different nature.” In this case, to a greater extent than when it was about the economic changes, mobility is seen in terms of separation: people traveling must (choose) the separation from family, friends, broadly speaking, ethnic group, nation, which means a change in the existing social relations.

2) The criterion of residence/domicile

This criterion has quite a long tradition. Everett Lee (1966) defined migration as a permanent or semi-permanent change

of residence, without any restrictions on the movement distance and the nature of it (internal or external, forced or voluntary). However, according to Donald Bogue (1959) the nature of migration concerns exactly such types of mobility. This means that it is necessary to distinguish between the concept of mobility (not related to the change of residence) and migration [which, according to Wilbur Zelinsky (1971) requires a semi-permanent or permanent change of residence] (Fig. 4).

3) The criterion of time

Time criterion applies both the determination of the minimum time in which migration takes place, and time of stay in a new economic environment/society. It allows us to separate migrants from the tourists, who also often travel long distances and many times change (temporarily) the social environment. It was not so much about the theoretical issues, as far as practical (statistics). For the assumed limit it was taken at the period of 12 months and mostly it is based on the category of permanent change of residence/domicile.

4) The criterion of activity

In this case the activity is understood in two ways: as a change of residence/domicile and the place where there are performed various kinds of activities (mainly professional career). This means that they may create a lot of combinations, equivalent to many forms of mobility, for example, one can change job place without changing the location (commuting),

change the place of residence and place of work (migration), thus a definition of migration becomes even more difficult. It is important, therefore, to identify factors, for which reason it is, thus also associated with the activity of the participating persons.

As one can see, these criteria often either do not have common points, or do not intersect. This means that it is difficult to create a single, general definition of a migrant. Separate definitions are created in the different fields of science dealing with the subject. They are combined by the fact that they all refer to migration, as a sub-concept of spatial mobility. Whereas, they are differed by the attitude to the change of residence, social environment, culture or subculture, the duration of mobility, distance, keeping up or breaking ties between migrants and their place of origin (Hoffman-Novotny, 1981).

However, this definition was neither correct nor easy. The biggest problem was the need to collect data on not only the present but also the past of the particular person. The controversy has raised the requirement of continuous residence in the country (outside of it), quite difficult to fulfill in today's world. Difficulties in defining mobility is also a fact that the

definition is based on the declared length of stay, during which the detailed person is going to stay in a particular place, or time which elapsed from now. Typically, it is difficult to determine whether these declarations actually come to fruition, which means that the type of mobility is possible to determine, in principle, only at the time of death or return of a person to their country of origin. A much easier method for the criterion takes the registered change of residence place, in Poland it applies to permanent residence.

Among the main criteria is the time, owing to which one may separate the temporary migrants and settlement (permanent) ones. Due to demographic and statistic considerations the best option is to determine the minimum duration of stay for 12 months. Therefore, it should be taken, that in the most countries it is needed more than one year to obtain the right of permanent residence. However, this issue should be considered in a broader sense. In a study of mobility the main emphasis is usually on behavior that can be described as permanent migration. Most of the definitions of the concept of migration is understood only by such territorial mobility, which involves a change of residency. This is a result of the fact that many studies on migration are performed at the macro level.

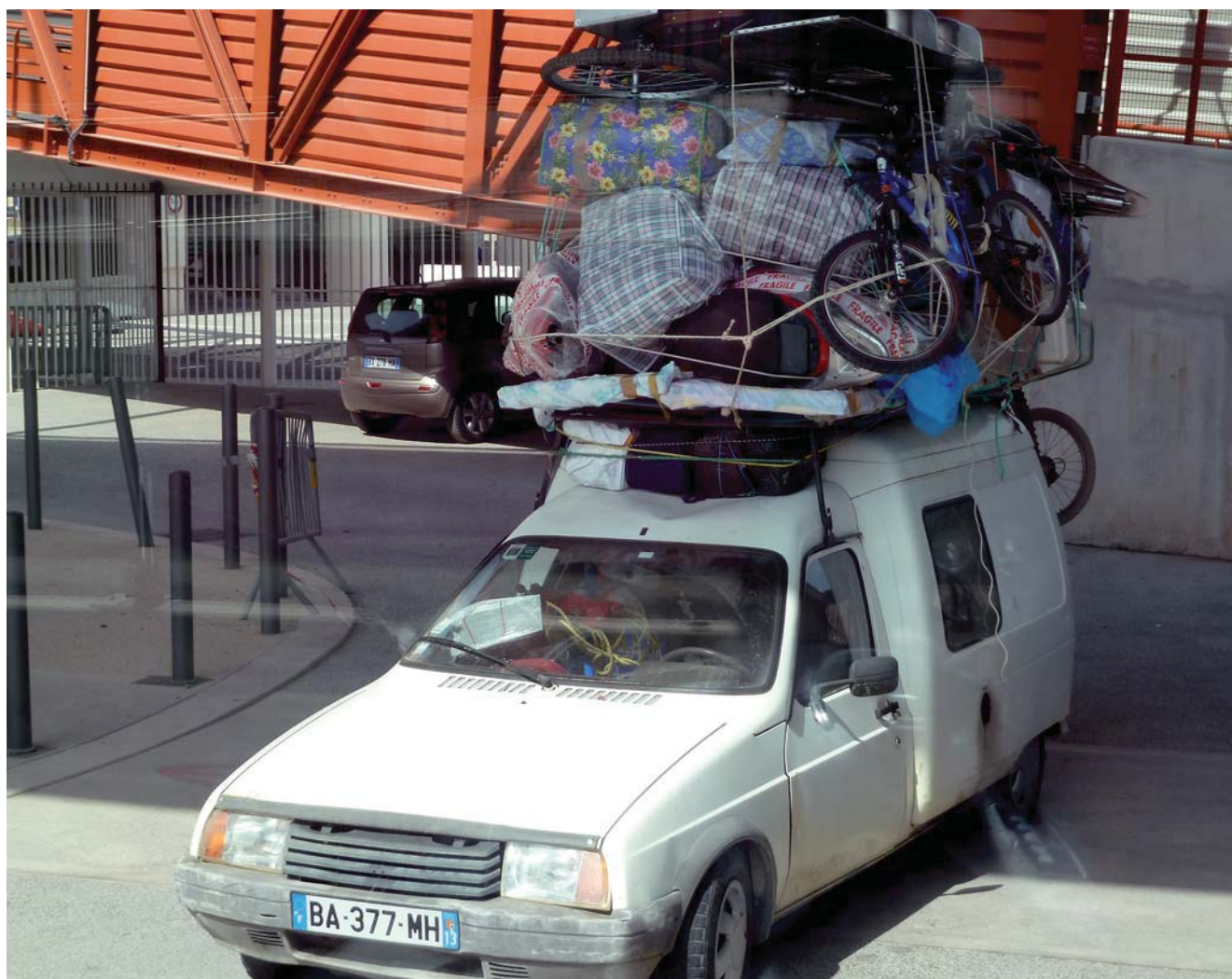

Fig. 4. Marseille – the car of arab emigrants in harbor, phot. P. Różycki • Marsylia – samochód emigrantów arabskich w porcie, fot. P. Różycki

For those studies there are used the statistical data collected at the national level or data relating to administrative units, which is possible only when applied to rigid criteria (such as check-in and check-out of permanent residence) that are difficult to distinguish in terms of the mobility of the time. It should be noted that there is no justification for limits in studies only to the level of settlement mobility. Focusing only on this, it really tests abstraction, because in reality everyone is in constant motion, and settlement is only one of these possibilities. Omission of this fact in temporary migration studies creates a false picture of reality (Hugo, 1982).

Another problem is the question of the place of residence, because a person may or may not have it at all, or have more than one. Also important are the issues of citizenship and nationality. In the analysis of concepts such as citizenship, nationality or country of origin are often used interchangeably, which greatly simplifies the actual situation (Salt, Singleton, 1995).

Determinants and patterns of migration

The simplest economic models point to the consequences of the migration stream in real wage differences in markets that emerge from the uneven degree of tightness in the labor market. Todaro and Harris (1970) improved this simple model, creating a widely wider explanation, that the migration is powered to a greater extent by expected than actual differences between wages. Although, this model has been created in order to understand internal migration in less developed economies, the authors approach to explicitly modeling of “expected” pay gap has been widely generalized in formal explanations of international migration, because it reflected the uncertainty that migrants will be able to successfully find better paid jobs elsewhere.

However, as it was observed by Bauer and Zimmermann (1999), predictions based on this simple economic model had

Migration motives Motywy migracji	Pushing factors Czynniki „wypychające”	Pulling factors Czynniki „przyciągające”
Economic and demografic Ekonomiczne i demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> – poverty ubóstwo – unemployment bezrobocie – low remuneration niskie wynagrodzenie – high population growth wysoki przyrost naturalny – lack of basic medical care brak podstawowej opieki medycznej – deficiencies in education system braki w systemie oświaty 	<ul style="list-style-type: none"> – the prospect of higher wages perspektywa wyższego wynagrodzenia – an opportunity to improve living conditions szansa na poprawę warunków życia – personal and professional development rozwój osobisty i zawodowy
Political Polityczne	<ul style="list-style-type: none"> – conflicts, uncertainty, violence konflikty, niepewność, przemoc – improper management niewłaściwe zarządzanie – corruption korupcja – abuses of the human rights nadużycia w prawach człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> – safety and security bezpieczeństwo i ochrona – political wolność polityczna
Social and cultural Społeczne i kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> – discrimination on grounds of nationality, gender, religion and preferences dyskryminacja ze względu na narodowość, płeć, religię, upodobania 	<ul style="list-style-type: none"> – uniting families jednoczenie rodzin – migration of ethnic origins to ancestors migracja etniczna, do miejsc pochodzenia przodków – freedom from discrimination uwolnienie od dyskryminacji

Tab. 1 Migration motives (source: International Bank, in: Mansoor A., Quillin B., Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2007) • Motywy migracji (źródło: Bank Światowy, w: Mansoor, A., Quillin, B., Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, 2007).

mixed success in explaining and predicting the migration by the different regions. These authors found that in many studies, differences in wages as well as in employment (associated with the probability of finding a position abroad) were statistically significant factors for the anticipated direction of migration in only half of the respondents. In many cases, these differences appear to represent the opposite of the desired effect.

Migration motives (Tab. 1) can be described as a combination of style socially, ethnically and politically linked push factors from the country of origin (relatively low wages, high unemployment, slow job growth, relatively high cost of living) and attract (pull) factors to the destination country (high wages, low unemployment, relatively low cost of living).

Migration motives are also motives of benefit tourism and socio-beneficial tourism

One of the most important causes of migration is the difference in wages or living standards generally understood. However, one may expect that the global labor market, demographic trends and lower travel costs will lead to an even larger scale of migration, especially from poor countries with low level of economic development (Drela, 2008).

It is important to look at the differences in the perception of the sending country and the receiving country. The first is the well-known to individuals, the people do not usually take rush decisions and judgments about it. The second, is often poorly known; declaration made on it (positive or not) often arise only after some time from the moment of residence. In the case of the destination country there is also the issue of not having the knowledge on the conditions, or even the mystery, which leads to the idealization, yet before migration. The case is different when it comes to the place of origin. This is because it is usually associated with the period of carefree childhood, which was not accompanied by feeling of responsibility. This, in turn, decides on assigning the same positive features to this place, but on the contrary, the problems of assimilation in the destination location conduce to the formation of the negative reviews and bad judgments about the positive and negative factors of destination (Lee, 1966).

We are also dealing with some personal factors that have different effects on migration decisions. Intelligence, sensitivity and knowledge on the conditions prevailing in different places affect the assessment of the country of origin. However, the state of knowledge existing in the target country is dependent on its widely inaccessible contacts and sources. Important is also the personality difference of people making the migration decision. Some people are not at all inclined to any change of residence, while others decide to change itself. Some people need to get something or someone forced them to migrate, while others need only encouragement and promise (Iglicka-Okólska, 1998).

The effects of migration and benefit tourism dysfunction and eufunctions

From the perspective of migration management, it is important to note that the effects of migration can be divided into the positive (benefits) and negative (costs). What is more, they can be captured depending on the perspective and scale in which the concept of migration itself is considered, which may refer to:

- world Economy,
- economy of the countries and regions,
- economies and local communities,
- families of migrants (households),
- migrants themselves.

These effects can be felt in both the sending and receiving countries. Among them, there are some thematic areas:

- economic (investment, financial flows, increased competition, the situation on the labor market),
- demographic (changes in the structure and size of the population),
- cultural and social issues (problems with assimilation, need to adapt for example schools to receive children from other cultures, other functioning families, the creation of new international route network, *brain drain and brain waste*),
- psychological (ordinates not only the migrants themselves but also their families remaining in their place of origin).

People staying temporarily in order to gain profit abroad spend their free time on various entertainment, recreation and tourism practice time away from home. Often, it is also learning a foreign language and raising skills, so also additionally there are cultivated such forms of tourism as educational or linguistic. It would seem that the Poles residing in exile in the UK mainly focus on making money, sending them to Poland or deposition, as well as learning language and raising up-skills. However, there is a dark side of life in exile. Well, so many of our countrymen work there under their own qualifications, taking the worst jobs and the worst drowning sadness in alcohol, longing for loved ones and fear of exile. From the report “Bitter migration bread”, conducted by professor Jack Kurzepa results that excessive drinking is a major problem among Polish immigrants. However, as emphasized by psychologists, all of these problems (such as alcoholism, drug addiction, betrayals), they brought with them from Polish. In the UK, they are just more visible (Kim, 2008).

The leave reasons are usually better wages, the second locates the desire to spend time with close family, very little, because about 8% of the respondents said that the reason for departure is the desire to increase their qualifications. Perhaps, this is precisely reflected in the fact that a lot of people living in exile, work below their qualifications, because more important for them are earnings (and so higher than in the country of origin). The other economic migration motives are: curiosity, a desire for adventure, opportunity to learn language, lack of jobs at home, the desire to change the environment, or more specifically, the desire to live in

another country or city and getting to know the atmosphere of the place.

Migrants spend much of their free time on daily activities (mainly shopping), or simply stay at home and resting passively, several percent select events with friends or going out to clubs and pubs, the same number of respondents declared that they spend their time visiting as well as spending time actively for example: the gym or swimming pool. So we can talk about cultural tourism as well as active recreation. Very few, because only 7% of people in their spare time learn the language. The same amount of respondents choose more organized types of entertainment (matches or concerts). In the group there were different answers, that migrants spend free time on visiting relatives or drinking alcohol. Surprisingly a lot, as much as almost 70% of respondents said that they spend their free time in accordance with their interests. Good to know that while staying in exile, they do not have to give up anything at the cost of something else. They do just what they like.

Among the expats and benefit tourists one can see also broadly understood relationships with their homeland, as evidenced not only by buying Polish products, but also the use of the Polish media, which means that despite the presence of Poles in exile, they are still interested in the situation taking place in their homeland. Research shows that Poles in the UK spend their free time shopping, or watching TV or computer than in museums. Apart from the fact that almost all of their free time they spend with other Poles, most of them also stated that even the most vacation leave for their home country, which again points to a deep relationship with Poland.

Summary

Benefit tourism is not a completely new phenomenon and a totally new concept, on the contrary, it has been develop-

ing over centuries. However, the only problems it may cause concern definition and terminology, especially when some researchers do not include this type of tourism in the definition of tourism. Yet, in the contemporary, developed world which offers so many possibilities to spend free time, work itself cannot constrain and it does not constrain an individual from being occupied with work only. Those who reside temporarily, especially in another country and, what is more, in attractive destinations in order to work, benefit at times in terms of cognition and education far more than tourists going with travel agents on commercialized holiday, where they can see “a commercialized, tourist-oriented product.” Many times they are not able to see the “real thing” that is to say the true aspect of the country or the city. Therefore, only blending, what is more, temporary blending into a new environment/place of a visited country allows a cognition of a new place.

Over time, not only have emigration destinations changed but also reasons behind decisions to leave one's country. Wars, uprisings and other important historical events in our country have played a considerable role in emigration, when emigration itself was the sole chance for a flight and, what follows, survival or just finding a safe place for living. It was only after some time when journeys, especially to Great Britain, took the form of benefit tourism. Initially, they were mostly illegal, therefore it was difficult to estimate the factual scale of the problem. At present, the situation looks different most of all thanks to the opening of job markets in many European contraries.

It must be admitted that so far there haven't been many publications devoted to benefit tourism, which may provide others with an inspiration to catch up soon.

Streszczenie

Turystyka zarobkowa – nowa koncepcja zjawiska i problematyka terminologiczna

Paweł Różycki, Katarzyna Kąkol

Wstęp

Pośród licznych rodzajów turystyki, tych tradycyjnych i wciąż przybywających nowych, pojawiają się definicje, które nie zawsze są jednolite, spójne i rozłączne. Brakuje przejrzystej, jasnej terminologii, która pozwoliłaby precyzyjnie określać zjawiska turystyczne. Pośród takich nowych terminów lokuje się „turystyka zarobkowa”. Dla niektórych teoretyków może być terminologicznym *novum*, gdyż podejmowanie pracy zarobkowej przez podróżnych i turystów jest wykluczane poza obręb aktywności turystycznej i nieujmowane w definicjach turystyki. Jednak szybko zmieniający się świat, postępująca globalizacja, makdonaldyzacja i super-

marketyzacja wpływają również na zjawisko turystyki, dlatego podejmowanie pracy zarobkowej w niektórych warunkach może być zaliczane do turystyki. Po 1 maja 2004 roku wyjazdy i migracje do innych krajów, szczególnie na terenie Europy, stały się na tyle popularne, że konieczne staje się precyzyjne zdefiniowanie terminu „turystyka zarobkowa”, chociaż wcześniej zjawisko było również zauważalne, szczególnie dotyczyło emigrantów z Afryki i Azji. Wówczas właśnie Polska oraz inne kraje europejskie wstąpiły do Unii Europejskiej. W kolejnych latach, ostatnio 1 maja 2011 roku, kolejne kraje otworzyły swój rynek pracy na przybyszów z innych państw. Do momentu upadku „żelaznej kurtyny” w 1989 roku, zjawisko wyjazdów w celu podjęcia pracy miało charakter okazjonalny i raczej marginalny. Rzecz jasna były okresy, kiedy w wyniku zawirowań politycznych również pojawiały się migracje o charakterze masowym, na przykład w okresie zrywu solidarnościowego na początku lat osiemdziesiątych. Jednak wiązały się częstokroć z osiedleniem się na stałe. Czasowe pobyty zarobkowe pojawiły się w większym zakresie dopiero w ostatnich dekadach XX i na

początku XXI wieku. Migracje zarobkowe mają znaczenie w skali kraju, dla poszczególnych gospodarstw domowych, jednostek oraz ich rodzin. Istnieje stosunkowo niewiele opracowań dotyczących powyższej problematyki, dlatego warto podjąć próbę zanalizowania zjawiska i uporządkowania zagadnień terminologicznych.

W celu przeanalizowania zagadnienia i sformułowania definicji „turystyki zarobkowej” posłużono się metodą analizy materiałów bibliograficznych. Dokonano analizy najnowszych opracowań naukowych, raportów i najnowszych doniesień prasowych zarówno polsko-, jak i anglojęzycznych. Jednym z najważniejszych źródeł są opracowania zespołu badawczego Polskiego Ośrodka Badań nad Migracjami. Posłużono się również metodą wywiadu oraz obserwacji zjawiska na przestrzeni wielu lat. Jako metodę uzupełniającą zastosowano sondaż diagnostyczny przy wykorzystaniu kwestionariusza ankiety. W badaniach skoncentrowano się na grupach emigrantów wyjeżdżających w celach zarobkowych jak powszechnie się określa „za chlebem”. Osobny segment stanowią osoby zamożne, podróżujące w celu uzyskania prestiżu, przeprowadzenia szkoleń, wygłoszenia wykładów lub uzyskania wyższego wynagrodzenia. Turystyka zarobkowa jednak w najszerszym stopniu dotyczy osób poszukujących godziwego wynagrodzenia i poprawy statusu materialnego.

Turystyka zarobkowa w świetle definicji turystyki i próba jej zdefiniowania

Turystyka jest pojęciem wieloaspektowym, rozpatrywanym na płaszczyźnie psychologicznej, społecznej, kulturowej, przestrzennej i ekonomicznej. Lista ta nie jest zamknięta, bowiem turystyka ma związek z wieloma sferami życia. Bez wątplenia jest to jedno z najbardziej złożonych zjawisk współczesnego świata, turystyka jest zjawiskiem multidyscyplinarnym i interdyscyplinarnym. W 1811 roku w czasopiśmie „Sporting Magazine” pod pojęciem turystyka (tourizm) rozumiano „ogół wycieczek czy podróży do miejsc atrakcyjnych zarówno pod względem krajobrazowym, jak i zabytków oraz wszelkie migracje o charakterze naukowym czy przyjemnościowym” (Dudek, 2008). Próby zdefiniowania turystyki pojawiały się również pod koniec XIX wieku. Pierwsza encyklopedyczna definicja turystyki autorstwa Emila Littre brzmi, jak na dzisiejsze czasy, dosyć oryginalnie: „turystyka to podróż odbywana dla ciekawości i zabicia czasu” (Libera, 1969). Tak w drugiej połowie XIX wieku pojmowano turystykę. Miała ona charakter elitarny i uprawiali ją głównie ludzie zamożni, posiadający dużo wolnego czasu lub podróżnicy, badacze, naukowcy, pisarze i wędrowcy poszukujący nowych wrażeń. Jeszcze przed I wojną światową w Europie doszło do różnicowania się turystyki, pojawiły się trzy kierunki. Pierwszy pozostawał w obszarze masowej kultury fizycznej, drugi nazywano turystyką sportową, trzeci natomiast związany był z rozwojem turystyki traktowanej jako dział gospodarki narodowej. Również na początku XXI wieku w podobny sposób może być pojmowana turystyka (Różycki, 2009). Analiza wielu, ujmowanych pod różnym kątem, definicji pozwala stwierdzić, że uprawianie turystyki dzieli się na świadome i nieświadome. Turystyka jest zjawiskiem w obecnych czasach tak masowym, iż

trudno jest znaleźć jedną precyzyjną definicję. Można zatem przyjąć, że część społeczeństwa świadomie uprawia turystykę lub, mówiąc inaczej, uważa, że uprawia turystykę, ponieważ czuje się turystami. Druga zaś część nie uważa, że ich wyjazdy zaliczane mogą być do turystyki. Czynności, które podejmują, związane z wyjazdem i podróżowaniem, nie są turystyką. Przyjmując takie założenie, można powiedzieć, że „turystyka to wszystkie wyjazdy poza miejsce zamieszkania, które w subiektywnym odczuciu jej uczestników zaliczane są do aktywności turystycznej” (Różycki, 2009). Według ekonomisty Waltera Hunzikera „turystyka to zespół stosunków i zjawisk wynikających z podróży i pobytu osób przyjezdnych, o ile nie następuje w związku z tym osiedlenie się i podjęcie pracy zarobkowej” (Hunziker, 1951). Istnieje tu kryterium wykazujące pewną sprzeczność między działalnością zarobkową i niezarobkową oraz między osiadłym trybem życia i tym wędrownym. Współczesny świat nierzadko powoduje sytuacje, kiedy podczas wyjazdów łączy się cele turystyczne z zawodowymi. Wskutek tego coraz częściej przyjmuje się stanowisko, że te powyższe cele wcale nie muszą się nawzajem wykluczać. Zwłaszcza, że w kontekście obsługi ruchu turystycznego to nie cel przyjazdu jest rzeczą najistotniejszą, bowiem każdy turysta i tak zazwyczaj korzysta z podobnego lub identycznego pakietu usług, stąd też zmienia się współczesne spojrzenie na turystykę. Dawne definicje zaczynają powoli tracić na znaczeniu, a różnice zarówno między zarobkowaniem a pracą, jak i trybem osiadłym a wędrowaniem coraz częściej się zacierają.

Kolejne światło w drodze do stworzenia jednolitej terminologii turystycznej rzuca Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO). Według definicji, którą przyjęła Międzynarodowa Konferencja Statystyki w Turystyce, zorganizowana w 1991 r. w Ottawie, turystyka to „(...) ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych, nie dłużej niż przez rok bez przerwy, poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, w których głównym celem jest działalność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanej miejscowości”. Ta definicja wyklucza turystykę zarobkową jako formę turystyki i nie zalicza wyjazdów w celach zarobkowych do turystyki. Oczywiście definicja ta nie jest również zbyt precyzyjna, bowiem wyjazdy biznesowe poniekąd również wiążą się z wykonywaną pracą, podobnie jak koncepcja wyjazdów typu MICE (meeting, incentive, conference, events), dlatego nawet być może dyskusyjne określenie „turystyka zarobkowa” również należeć będzie do tych określeń, które niezbyt ściśle wiążą się ze starym, tradycyjnym pojęciem turystyki, ale na pewno odpowiada nowym trendom w światowym podróżowaniu, zwiedzaniu i wchodzeniu w kontakt osobisty ze środowiskiem odwiedzanym.

Z definicji sformułowanej przez K. Przeclawskiego wynika, że „(...) w szerokim znaczeniu turystyka jest to całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej, związanych z czasową, dobrowolną, zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (kulturowym, przyrodniczym lub społecznym)” (Przeclawski, 1996). Nie wyklucza więc ona faktu zakwalifikowania wyjazdów podejmowanych w celach

zarobkowych do ogólnie pojętej turystyki. W obliczu tego, że zakres znaczeniowy zjawiska turystyki coraz bardziej się rozszerza, w odniesieniu do współczesności bardzo trafna wydaje się być powyższa definicja Przeclawskiego. Szczególnie, że autor nie skupia się tylko na szerokim, ale także, na wąskim znaczeniu turystyki, w przypadku którego wśród głównych motywów wyjazdu wymienia się głównie te poznawcze, estetyczne i rekreacyjne (Kruczek, 2005). W późniejszych definicjach rzadko jednak pojawia się stwierdzenie, które dopuszcza zaliczenie do turystyki wyjazdów w celach zarobkowych.

Dopiero Różycki (2009) wprowadza pojęcie turystyki zarobkowej, kiedy to ludzie (często studenci) wyjeżdżają na pewien okres (najczęściej kilku miesięcy lub tylko w sezonie letnim) i pracują, aby polepszyć dotychczasowy status materialny. Pracują oni tylko przez pewną część wakacji, a przez resztę czasu wypoczywają, zwiedzają bądź też podnoszą swoje kwalifikacje. Zdarza się też tak, że ze względu na sytuację ekonomiczną lub wysokie bezrobocie w kraju pochodzenia ludzie są niejako ekonomicznie zmuszani do wyjazdu, aby znaleźć pracę lub polepszyć status materialny. Trzeba jednak wspomnieć o tym, że zagadnienie turystyki zarobkowej wymaga prowadzenia nieustających badań. Na tym etapie można zaproponować następującą definicję: „turystyka zarobkowa, to wszystkie wyjazdy poza miejsce stałego zamieszkania, których podstawowym celem jest podjęcie pracy w celu uzyskania środków finansowych na egzystencję lub polepszenie statusu materialnego. Dodatkowym elementem pobytu jest wejście w kontakt osobisty ze środowiskiem odwiedzanym, polegający na poznawaniu kultury, przyrody i życia społecznego. Pobyt w odwiedzanej miejscowości powinien być dłuższy niż jeden tydzień i nie dłuższy niż jeden rok”.

Turystyka zarobkowa i socjalna (*benefit tourism*)

W maju 2011 r. zakończył się dla obywateli Polski i pozostałych krajów z grupy A8 siedmioletni okres przejściowy, w którym to musieli rejestrować się do WRS (Worker Registration Scheme) zaraz po przyjeździe do Wielkiej Brytanii. Zostały na nich nałożone również inne restrykcje, m.in. niepełny dostęp do brytyjskich zasiłków (Fig. 1). Teraz jednak ta sytuacja uległa zmianie i oprócz tego, że nasi rodacy nie będą podlegać żadnej rejestracji, będą się także mogli ubiegać o benefity, do których do tej pory byli uprawnieni jedynie obywatele Wielkiej Brytanii. Chodzi tutaj głównie o trzy zasiłki, a mianowicie: *housing benefit* (zasiłek mieszkaniowy), *council tax benefit* (zasiłek służący opłaceniu podatku lokalnego) oraz *jobseeker's allowance* (zasiłek dla bezrobotnych). Oczywiście zaistniała sytuacja nie spotkała się z ogólnym zachwytem, zarówno ze strony niektórych partii politycznych, jak i pojedynczych Brytyjczyków. Obawiali się oni bowiem, że taki stan rzeczy zaowocuje falą masowych migracji. Jednak jak zapewniają pracownicy Departamentu Pracy i Emerytur (Department for Work and Pensions) priorytetową kwestią jest dla nich to, aby chronić system zasiłkowy i zapobiec tym samym zaistnieniu problemu turystyki zarobkowej (tzw. *benefit tourism*). Dlatego też, zanim zapadnie decyzja o przyznaniu zasiłku, emigranci muszą obowiązkowo przejść Test Stałego Zamieszkania (Habitual Residence Test), który został wprowadzony już w 1994 r. przez partię

konserwatywną jako odpowiedź na pojawiające się pogłoski dotyczące turystyki socjalnej lub zarobkowo-socjalnej. Podczas testu każdy emigrant ubiegający się o przyznanie zasiłków będzie musiał udowodnić, że ma pełne prawo do przebywania na terenie Wielkiej Brytanii i jest tam już od dłuższego czasu, rezyduje na Wyspach z własnej woli i że ma w planach osiedlenie się tam na stałe (Dzikiewicz, 2011). Zatem zjawisko *benefit tourism* (turystyki zarobkowo-socjalnej lub socjalno-zarobkowej) zmuszałoby do osiedlenia się na stałe, a taki fakt eliminuje te osoby spośród turystów (Fig. 2).

Pojęcie i teorie migracji, imigracji i emigracji

W wielu opracowaniach naukowych dotyczących migracji pojawiają się określenia z nią związane, są to imigracja oraz emigracja. W celu precyzyjnego posługiwania się powyższą terminologią celowe staje się wyjaśnienie tych trzech pojęć. *Słownik Języka Polskiego* wyjaśnia je następująco. Emigracja – jest to opuszczenie kraju ojczystego, stałe lub czasowe osiedlenie się poza granicami ojczyzny, wychodźstwo. Emigracja może być stała, okresowa, polityczna lub zarobkowa. Imigracja – napływ ludności obcej do jakiegoś kraju w celu osiedlenia się czasowo lub na stałe. Migracja – wędrówka, ruch ludności mający na celu zmianę miejsca pobytu na stałe lub okresowo zarówno w obrębie kraju, jak i z jednego kraju do drugiego, przenoszenie się, przesiedlanie ludności (Szyczak, 1988). W literaturze naukowej znajduje się wiele definicji migracji. Jest to wynikiem wielowymiarowego charakteru tego zjawiska, co wiąże się także z obowiązkiem badania pod kątem wielu aspektów. Zajmuje się tym kilka dyscyplin naukowych, m.in. ekonomia, socjologia, psychologia, demografia, geografia, historia i nauki polityczne. Ważne znaczenie ma też fakt, iż badania nad migracjami są prowadzone zarówno na poziomie regionalnym, krajowym, jak również europejskim czy nawet światowym.

Według definicji, którą w swych badaniach przyjął Główny Urząd Statystyczny „migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej. Migracją jest zatem zmiana gminy zamieszkania lub w przypadku gminy miejsko-wiejskiej przeniesienie się z terenów miejskich do wiejskich tej gminy lub odwrotnie. Migracją jest oczywiście także zmiana kraju zamieszkania. Nie jest migracją zmiana adresu w ramach tej samej gminy miejskiej, wiejskiej, części miejskiej lub wiejskiej gminy miejsko-wiejskiej. Migracje nie obejmują także przemieszczeń krótkotrwałych, trwających do dwóch miesięcy włącznie [od roku 2005 – trzech miesięcy] oraz np. przejazdów między miejscowością zamieszkania a miejscowością pracy lub nauki (tzw. ruchów wahadłowych) czy przemieszczeń o charakterze turystycznym” (Kostrzewa, Stańczak, 2003). Mankamentem powyższej definicji jest jednak to, że nie uwzględnia przemieszczeń ludności trwających krócej niż trzy miesiące oraz tzw. ruchów wahadłowych, czyli przejazdów odbywających się pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem wykonywania pracy lub podejmowania nauki (Stelmachowicz-Pawyza, Świeżawska-Ambroziak, 2009) (Fig. 3).

Aby ściśle zdefiniować pojęcie migracji, Standing (1984) zaproponował następujące kryteria mobilności:

Kryterium przestrzenne

Migrację/mobilność terytorialną traktuje się tutaj jako ruch na pewną odległość. Najważniejsze jednak, aby określić co właściwie należy rozumieć pod pojęciami punktu wyjścia i punktu docelowego oraz pokonywanego dystansu. W pierwszych dwóch zagadnieniach dominują kwestie praktyczne, czyli postrzeganie obszaru przez funkcje administracyjne, które pełni. Natomiast jeśli chodzi o dystans fizyczny, sprawa jest poważniejsza. Praktycznie rzecz biorąc, w zasadzie rzadko stosuje się pojęcie odległości pomiędzy dwoma punktami oraz jego pochodnych (np. kosztów podróży), zmniejszając zakres tego kryterium zaledwie do potrzeby przekroczenia określonych granic administracyjnych. W przypadku migracji międzynarodowej będzie to zatem granica państwowa.

Wielu badaczy uwzględnia także inne wymiary przestrzeni takie jak otoczenie ekonomiczne bądź społeczne. Zmiana pierwszego to przemieszczenie pomiędzy miejscami o różnym modelu ekonomicznych zachowań (wieś–miasto, kraj słabo rozwinięty – kraj uprzemysłowiony, obrzeże miasta – centrum). Zaś zmiana drugiego, stanowiła podstawę klasycznej definicji, sformułowanej przez Eisenstadta w 1953 r., według którego, migracja to: „(...) przejście jednostki lub grupy z jednego społeczeństwa do innego. Przejście to wymaga zwykle porzucenia pewnego otoczenia społecznego i wejścia w inne, o odmiennym charakterze”.

Kryterium miejsca pobytu/zamieszkania

Kryterium to ma dość długą tradycję. Everett Lee (1966) zdefiniował migrację jako trwałą lub półtrwałą zmianę miejsca zamieszkania, bez żadnych ograniczeń dotyczących odległości ruchu, a także jego charakteru (wewnętrzny lub zewnętrzny, przymusowy lub dobrowolny). Jednak według Donalda Bogue (1959) istota migracji dotyczy właśnie takich rodzajów mobilności. Oznacza to, że należy odróżnić pojęcie mobilności (niezwiązane ze zmianą miejsca pobytu) i migracji, która, jak twierdzi Wilbur Zelinsky (1971), wymaga półtrwałej lub trwałej zmiany miejsca pobytu (Fig. 4).

Kryterium czasu

Kryterium czasu dotyczy zarówno określenia minimum czasowego, w jakim migracja ma miejsce oraz w jakim przebywa się w nowym otoczeniu ekonomicznym/społecznym. Pozwala ono na oddzielenie turystów, którzy także często przemieszczają się na duże odległości i wiele razy zmieniają (tymczasowo) otoczenie społeczne, od migrantów. Nie chodziło tu raczej o kwestie teoretyczne, lecz praktyczne (statystyczne). Za okres graniczny przyjęto 12 miesięcy i najczęściej opierano się na kategorii stałej zmiany miejsca pobytu/zamieszkania.

Kryterium aktywności

W tym przypadku chodzi o aktywność rozumianą dwojako: jako zmianę miejsca pobytu/zamieszkania oraz miejsca, gdzie wykonuje się różnego rodzaju czynności (głównie pracę zawodową). Oznacza to, że może z nich powstać wiele kombinacji, równoważnych z wieloma formami mobilności, np. można zmienić miejsce pracy, nie zmieniając przy tym miejsca pobytu (dojazd do pracy), zmienić miejsce pobytu i miejsce pracy (migracja), przez co zdefiniowanie migracji staje się jeszcze trudniejsze. Istotne jest więc, aby określić

czynniki, za przyczyną których się ona odbywa, związane więc także z aktywnością osób w niej uczestniczących.

Jak widać, powyższe kryteria często ani nie mają wspólnych punktów, ani się nie krzyżują. Oznacza to, że trudno stworzyć jedną, ogólną definicję migranta. Odrębne definicje tworzy się na gruncie różnych dziedzin naukowych zajmujących się tą tematyką. Łączy je to, że wszystkie odnoszą się do migracji jako do podkategorii pojęcia ruchliwości przestrzennej. Różni natomiast stosunek do kwestii zmiany miejsca pobytu, otoczenia społecznego, kultury lub subkultury, czasu trwania mobilności, dystansu, zerwania czy stałego utrzymywania więzów między migrantami a ich miejscem pochodzenia (Hoffman-Novotny, 1981).

Definicja ta nie była jednak ani poprawna, ani łatwa. Największy problem stanowiła konieczność zebrania danych dotyczących nie tylko chwili obecnej, ale także przeszłości danych osób. Kontrowersje wzbudził również warunek nieustannego pobytu w kraju (poza nim), dość trudny do spełnienia w świecie współczesnym. Trudności w zdefiniowaniu mobilności stanowi również fakt, iż definicje opiera się na deklarowanej długości pobytu, przez jaki dane osoby mają zamiar przebywać w danym miejscu, lub czasie, jaki upłynął o tej porze. Zazwyczaj bardzo trudno jest sprawdzić, czy deklaracje te w rzeczywistości są realizowane, co oznacza, że typ mobilności jest możliwy do określenia w zasadzie dopiero w momencie śmierci lub powrotu danej osoby do kraju, z którego pochodzi. Dużo łatwiejsza metoda za kryterium obiera zarejestrowaną zmianę miejsca pobytu, w Polsce dotyczy to zameldowania na pobyt stały. Kolejny problem stanowi kwestia miejsca zamieszkania, bo przecież dana osoba może albo nie mieć go w ogóle, albo posiadać więcej niż jedno. Ważne są także kwestie obywatelstwa i narodowości. W analizach pojęcia takie jak obywatelstwo, narodowość czy kraj pochodzenia często stosuje się zamiennie, co znacznie upraszcza stan rzeczywisty (Salt, Singleton, 1995).

Determinanty i motywy migracji

Najprostsze modele ekonomiczne uwzględniają konsekwencje strumienia migracji w postaci realnych różnic płac na rynkach, które to różnice wynikają z niejednorodnego stopnia ucisku na rynku pracy. Todaro i Harris (1970) udoskonalili ten prosty model, tworząc znacznie szersze wyjaśnienie, że migracja jest w większym stopniu napędzana oczekiwanymi niż rzeczywistymi różnicami w wynagrodzeniach. Chociaż model ten został stworzony w celu zrozumienia migracji wewnętrznych w mniej rozwiniętych gospodarkach, podejście autorów do wyraźnego modelowania „oczekiwanych” różnic płacowych zostało powszechnie uogólnione w formalnych objaśnieniach migracji międzynarodowej, ponieważ odzwierciedlało ono niepewność dotyczącą tego, iż migranci będą w stanie z powodzeniem znajdować lepiej płatne prace w innym miejscu. Jednakże jak zaobserwowali T.K. Bauer i K.F. Zimmermann (1999), przewidywania na podstawie tego prostego ekonomicznego modelu miały mieszane powodzenie w wyjaśnianiu i przewidywaniu migracji przez różne regiony. Autorzy ci stwierdzili, że w licznych badaniach różnice w płacach oraz zatrudnieniu (kojarzone z prawdopodobieństwem znalezienia

pozycji za granicą) były statystycznie istotnymi czynnikami migracji na przewidywanych kierunkach tylko u połowy badanych. W wielu przypadkach różnice te wydawały się przedstawiać przeciwieństwo spodziewanych efektów. Motywy migracji (Tab. 1) mogą być opisane jako kombinacja społecznie, etnicznie i politycznie powiązanych czynników wypychających (push) z kraju pochodzenia (relatywnie niskie płace, duże bezrobocie, powolny wzrost poziomu zatrudnienia, stosunkowo wysokie koszty życia) i przyciągających (pull) do kraju docelowego (wysokie płace, niski poziom bezrobocia, względnie niskie koszty życia). Motywy migracji są również motywami turystyki zarobkowej i turystyki zarobkowo-socjalnej (*benefit tourism*). Jedną z najistotniejszych przyczyn migracji jest różnica w płacach czy też ogólnie pojętym poziomie życia. Można się jednak spodziewać, że globalny rynek pracy, tendencje demograficzne oraz spadek cen transportu doprowadzą do jeszcze większej skali migracji, szczególnie z krajów biednych o niskim poziomie rozwoju gospodarczego (Drela, 2008). Mamy również do czynienia z pewnymi osobistymi czynnikami, które mają różnoraki wpływ na decyzje migracyjne. Inteligencja, wrażliwość oraz wiedza na temat warunków panujących w różnych miejscach wpływają na ocenę kraju pochodzenia. Natomiast znajomość stanu panującego w kraju docelowym jest zależna od własnych powszechnie niedostępnych kontaktów i źródeł. Istotna jest także różnica osobowości osób podejmujących decyzje migracyjne. Niektórzy ludzie nie są w ogóle skłonni do jakichkolwiek zmian miejsca zamieszkania, a inni decydują się na zmianę dla niej samej. Jedni potrzebują, aby coś ich zmusiło lub ktoś ich zmusił do migracji, a innym wystarczy jedynie zachęta czy obietnica (Iglicka-Okólska, 1998).

Podsumowanie

Turystyka zarobkowa nie jest całkiem nowym zjawiskiem i zupełnie nowym terminem, wręcz przeciwnie rozwija się

już od dawna. Jednak nastręczać może problemy definicyjne i terminologiczne, szczególnie w sytuacji, gdy niektórzy badacze ten typ wyjazdów wykluczają poza nawias turystyki. Jednak w tak rozwiniętym świecie, przy tak wielu możliwościach spędzania czasu wolnego, sama praca nie może ograniczać i nie ogranicza człowieka do zajmowania się jedynie światem pracy. Osoby przebywające tymczasowo w celach zarobkowych szczególnie za granicą i do tego w bardzo atrakcyjnych miejscach niekiedy doświadczają w sferze poznania i kształcenia znacznie więcej niż turyści wyjeżdżający z biurami podróży na bardzo skomercjalizowaną imprezę turystyczną, podczas której zobaczyć mogą niejako „skomercjalizowany, przygotowany szczególnie pod turystów produkt turystyczny”. Wielokrotnie nie są w stanie zobaczyć prawdziwego obrazu danego kraju i miasta. Dopiero wtopienie się i do tego tymczasowa integracja ze środowiskiem nowego, odwiedzanego kraju pozwala dobrze poznać to nowe miejsce. Z biegiem czasu oprócz kierunków emigracji zmieniały się również motywacje skłaniające do podjęcia decyzji o wyjeździe. Niemały udział miały tutaj wojny, powstania i inne ważne wydarzenia w historii naszego kraju, kiedy to emigracja była często jedyną szansą na ucieczkę i co za tym idzie także przetrwanie lub po prostu na znalezienie spokojnego miejsca do dalszego życia. Dopiero po jakimś czasie wyjazdy, szczególnie do Wielkiej Brytanii przybrały formę zarobkową. Początkowo odbywały się głównie nielegalnie, dlatego trudno było oszacować rzeczywisty rozmiar tego zjawiska. W dzisiejszych czasach sprawa ta ma się jednak coraz lepiej, przede wszystkim dzięki otwarciu rynków pracy w wielu krajach europejskich. Trzeba przyznać, że do tej pory nie powstało niestety wystarczająco dużo publikacji poświęconych turystyce zarobkowej, co powinno być inspiracją do nadrobienia tych zaległości w najbliższym czasie.

References (Literatura)

- Bauer, T.K., Zimmerman, K.F., 1999. *Assessment of Possible Migration Pressure and Its Labour Market Impact following EU Enlargement to Central and Eastern Europe*. Research Report 3, IZA, Bonn.
- Bogue, D.J., 1959. Internal migration. In: Hauser, P.M., Duncan, O.D. (ed), *The study of population: An inventory and appraisal*. Chicago University Press, Chicago.
- Drela, K., 2008. *Emigracja w XXI wieku – migracje pracowników*. Warszawa.
- Dudek, D., 2008. Pojęcie turystyki w polskiej tradycji terminologicznej. *Folia Turistica*, 19. AWF, Kraków.
- Dzikiewicz, E., 2011. *Mamy pełen dostęp do zasiłków!* The article published on <http://polishexpress.polacy.co.uk/index.php?str=art&id=5005&stt=2>, the date of reading 27.09.2011
- Harris, J., Todaro, M.P., 1970. *Migration, Unemployment, and Development: A Two-Sector Analysis*. American Economic Review 60.
- Hoffman-Novotny, H.J., 1981. A sociological approach toward a general theory of migration. In: Kritz, M.M., Keely, Ch.B., Tomasi S.M. (ed), *Global Trends in Migration. Theory and Research on International Population Movements*. The Center of Migration Studies, Nowy Jork.
- Hugo, G., 1982. *Circular Migration in Indonesia*. Population and Development Review 1.
- Hunziker, W., 1951. *Le tourisme social*. Bern, from: Hunziker W., Krapf K., 1942. *Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre*. Zurich.
- Iglicka-Okólska, K., 1998. *Analiza zachowań migracyjnych na podstawie wyników badania etnosondażowego migracji zagranicznych w wybranych regionach Polski w latach 1975–1994*. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- International Bank, 2007. In: Mansoor, A., Quillin, B., *Migration and Remittances. Eastern Europe and the Former Soviet Union*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank.
- Kim, R., 2008. *Polacy na emigracji – alkohol i seks*. The article published on <http://www.gazeta.ie/art/Polacy-na-emigracji-alkohol-i-seks.html>, the date of reading 29.03.2011
- Kostrzewa, Z., Stańczak, J., 2003. *Migracje wewnętrzne ludności*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Kruczek, Z. (ed), 2005. *Kompendium pilota wycieczek*. Proksenia, Kraków.
- Lee, E., 1966. *A theory of migration*.
- Libera, K., 1969. *Międzynarodowy ruch osobowy*. PWE, Warszawa.
- Przeclawski, K., 1996. *Człowiek a turystyka – zarys socjologii turystyki*. Albis, Kraków.
- Różycki, P., 2009 *Zarys wiedzy o turystyce*. Proksenia, Kraków.
- Salt, J., Singleton, A., 1995. International Migration. In: van der Erf, R., Heering, L. (ed), *Causes of International Migration*, ECSC-EC-EAEC, Bruksela.

- Standing, G., 1984. Conceptualising Territorial Mobility. In: Bilsborrow, Richard E., Oberai, A.S., Standing, G. (ed), *Migration Surveys in Low Income Countries: Guidelines for Survey and Questionnaire Design*. Londyn, Sydney: Croom Helm.
- Stelmachowicz-Pawzyza, D., Świeżawska-Ambroziak, K., 2009. *Analiza danych zastanych. Raport cząstkowy w ramach projektu: Wspieranie aktywności zawodowej poprzez zarządzanie zjawiskiem migracji – analiza w województwie śląskim Katowice*.
- Szymczak, M., 1988. *Słownik Języka Polskiego*. Tomes 1 and 2., Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zelinsky, W., 1971. *The Hypothesis of the Mobility Transition*. *Geographical Review* 61.